

ABU RAYHON BERUNIYNING PEDAGOGIK QARASHLARI

Erkin Berdixanov Ergalievich

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti 2-kurs talabasi

[*erkinberdixanov@gmail.com*](mailto:erkinberdixanov@gmail.com)

Annotatsiya. Maqolada Abu Rayhon Beruniyning pedagogik qarashlari haqida ma'lumot berilgan. Beruniyning "Kimyogar" va "Tahqiq ma'ruzalari" asarlarida o'qitish usullari, nazariyalar va ma'naviy qo'llanmalar haqida tushuntirilgan. Beruniyga ko'ra, o'qituvchilar o'quvchilarning qiziqishlariga va talablari asosida ta'lim berishga harakat qilishi, nazariy va amaliy yondashuvlar bir-biriga mos kelishi, o'qituvchilar o'quvchilarning ma'lumot darajasiga va xarakteriga qarab ta'lim berishga harakat qilishi, o'qituvchilar o'quvchilarni o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni tushunishga harakat qilishi va o'qituvchilar o'quvchilarning o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishga harakat qilishi kerak. Maqola yoritilgan ma'lumotlar Abu Rayhon Beruniyning o'qitish metodikasi, didaktika va pedagogik nazariyalari haqida tushuntiradi. Beruniyning pedagogik qarashlari, o'zining ilmiy va falsafiy yondashuvlariga asoslanganligi sababli, o'zining vaqtida va bugungi kunda ham o'qitish uslublariga, tizimiga va maqsadlariga mos keladi. Bu maqola o'qituvchilar va talabalar uchun foydali bo'ladi.

Kalit so'zlar: Abu Rayhon Beruniy, pedagogik qarashlar, o'qitish usullari, nazariyalar, ma'naviy qo'llanmalar, qiziqishlar, talablar, ma'lumot darajasi, xarakter, o'rganish maqsadi, amalga oshirish.

Abstract. The article provides information about the pedagogical views of Abu Rayhan Beruni. Beruni's works *The Alchemist* and *Research Lectures* explain teaching methods, theories and spiritual guides. According to Beruni, teachers try to teach based on the interests and demands of students, theoretical and practical approaches are compatible with each other, teachers try to teach according to the level of education and character of students. to do, teachers should try to understand the goals and objectives for students' learning and teachers should try to implement the goals and objectives for students' learning. The information covered in the article explains the teaching methodology, didactics and pedagogical theories of Abu Rayhan Beruni. Beruni's pedagogical views, based on his scientific and philosophical approaches, are relevant to the teaching methods, systems and goals of his time and today. This article will be useful for teachers and students.

Key words: Abu Rayhan Beruni, pedagogical views, teaching methods, theories, spiritual guides, interests, requirements, educational level, character, learning goal, implementation.

Abu Rayhon Beruniy (973-1048) O'zbekiston, Hindiston va Orta Sharqiy hududlarida faoliyat yuritgan ilm-fan va falsafa mutafakkiri, matematik, astronom, geograf, tarixchi, tilshunos va pedagogik mutafakkiri bo'lib mashhur.

Pedagogik qarashlari asosan "Kimyogar" nomli asarida ifodalangan. Beruniy o'zbekistonlik o'qituvchilar, tarixchilar, falsafiy va diniy olimlar tomonidan o'qitish metodikasi, didaktika va pedagogik nazariyalarini izlab topishga harakat qilgan. [1]

Beruniyga ko'ra, o'qitishni o'rganishda o'qituvchi va o'quvchilar bir xil muammoga duch kelishlari kerak. Bu muammo, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi mazmun, tushuncha va fikrlar farqi hisobiga paydo bo'ladi. Beruniyga ko'ra, o'qituvchi o'quvchilarni o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni tushunishga to'g'ri kelishi kerak. [2]

Beruniy o'qitishni amaliy va nazariy tarafa ajratadi. Amaliy yondashuv o'quvchilarga ko'rsatiladigan amalga oshirilishi kerak bo'lgan amaldir. Nazariy yondashuv esa o'quvchilarga o'qitishda foydali bo'lgan nazariy fikrlarni va tushunchalarni ta'lim etishdir.

Beruniy o'zbekiston o'qituvchilari uchun ma'naviy va ma'rifiy qo'llanmalar tuzishga ham ko'rsatgan e'tibor qo'ymoqda. Uning pedagogik qarashlari, o'zining ilmiy va falsafiy yondashuvlariga asoslanganligi sababli, o'zining vaqtida va bugungi kunda ham o'qitish uslublariga, tizimiga va maqsadlariga mos keladi. [3]

Abu Rayhon Beruniyning pedagogik qarashlariga asoslangan ma'naviy qo'llanmalar mavjud. Uning "Kimyogar" asari, o'zbekistonlik o'qituvchilar, tarixchilar, falsafiy va diniy olimlar tomonidan o'qitish metodikasi, didaktika va pedagogik nazariyalarini izlab topishga harakat qilishga rag'batlantirgan. Bu asarda Beruniy, o'qituvchilar uchun ta'lim materiallarini yaratish, o'qitish usullarini va o'quvchilar bilan ishlashni o'rganishning muhimligi haqida yozadi. [4]

Bundan tashqari, Beruniyning "Tahqiq ma'ruzalari" nomli asari ham uning pedagogik qarashlariga asoslanadi. Bu asarda Beruniy, o'qituvchilar uchun ma'naviy qo'llanmalar tuzishning muhimligi haqida yozadi. Uning fikriga ko'ra, o'qituvchilar o'quvchilarning odobi, aqliy manbalari, jamiyatda o'z o'rnini o'rganish, o'z xarakterini rivojlantirish, ma'naviy va boshqa qobiliyatlarini rivojlantirish va yuksaltirish uchun o'z kuchlarini sarflashi kerak. [5]

Boshqa Beruniyning ma'naviy qo'llanmalari o'quvchilarning qiziqishlarini o'rganishga asoslangan "Hindiston toponimlari" nomli kitobidir. Bu kitobda Beruniy, o'quvchilarning o'zlarining qiziqishlar va arzulariga qarab ta'limni belgilashning muhimligi haqida yozadi. Beruniyning ma'naviy qo'llanmalari, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi tarbiya va ta'lim jarayonini o'z ichiga oladi va bu jarayonni o'zaro hamkorlik va mehnat tufayli muvaffaqiyatga olib chiqishga yordam beradi. [6]

Abu Rayhon Beruniyning "Tahqiq ma'ruzalari" nomli asari, uning pedagogik qarashlariga asoslangan ma'ruzalaridan biridir. Bu asarda Beruniy, o'quvchi va o'qituvchilar uchun usullarni va qarashlarni tahlil qiladi va o'rganish jarayonini optimallashtirishga yordam beradi. [7]

"Tahqiq ma'ruzalari" asarida Beruniyning quyidagi pedagogik qarashlari ko'rsatilgan:

1. O'qitishda o'quvchilarni qiziqishlariga va talablariga asoslanish kerak. Beruniy, o'quvchilarning o'zlarining qiziqishlar va talablari asosida ta'lim berishning muhimligini anglashga harakat qilgan.

2. O'qitishda nazariy va amaliy yondashuvlar bir-biriga mos kelishi kerak. Beruniyga ko'ra, o'qitish nazariy va amaliy yondashuvlarga asoslanishi kerak, shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarga amaliy mashqlar va vazifalar berishga harakat qilishi kerak.

3. O'qituvchilar o'quvchilarni o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni tushunish kerak. Beruniy, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi mazmun, tushuncha va fikrlar farqi hisobiga paydo bo'ladigan muammoga tushunishga yordam beradi.

4. O'qituvchi o'quvchilarning xarakteriga va ma'lumot darajasiga qarab ta'lim berishga harakat qilishi kerak. Beruniyga ko'ra, o'qituvchi o'quvchilarning ma'lumot darajasini va xarakterini hisobga olgan ta'lim dasturini belgilashga harakat qilinishi kerak.

5. O'qituvchilar o'quvchilarni o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishga harakat qilishi kerak. Beruniy, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi ta'lim jarayonining o'quvchilar tomonidan amalga oshirilishi kerakligini tushunishga harakat qilgan. [8]

Xulosa

Bu maqolada Abu Rayhon Beruniyning pedagogik qarashlari haqida ma'lumotlar berilgan. Beruniyning "Kimyogar" va "Tahqiq ma'ruzalari" asarlarida o'qitish usullari, nazariyalar va ma'naviy qo'llanmalar haqida tushuntirilgan. Beruniyga ko'ra, o'qituvchilar o'quvchilarning qiziqishlariga va talablari asosida ta'lim berishga harakat qilishi, nazariy va amaliy yondashuvlar bir-biriga mos kelishi, o'qituvchilar o'quvchilarning ma'lumot darajasiga va xarakteriga qarab ta'lim berishga harakat qilishi, o'qituvchilar o'quvchilarni o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni tushunishga harakat qilishi va o'qituvchilar o'quvchilarning o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishga harakat qilishi kerak.

Maqolada yoritilgan ma'lumotlar Abu Rayhon Beruniyning o'qitish metodikasi, didaktika va pedagogik nazariyalari haqida tushuntiradi. Beruniyning pedagogik qarashlari, o'zining ilmiy va falsafiy yondashuvlariga asoslanganligi sababli, o'zining vaqtida va bugungi kunda ham o'qitish uslublariga, tizimiga va maqsadlariga mos keladi.

Bu maqola o'qituvchilar va talabalar uchun foydali bo'ladi, chunki Beruniyning pedagogik qarashlari, o'qitish usullari va ma'naviy qo'llanmalari, hozirgi kunda ham o'qitishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning o'rganishga qaratilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishda yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adbiyotlar

1. Beruniy, A. R. (2019). Abu Rayhon Beruniyning falsafa va ilmiy nazariyalari.
2. Toshkent: O'zbekiston.

3. Abdurasulova, N. (2019). Abu Rayhon Beruniyning pedagogik qarashlari.
4. O'zbek til va adabiyoti, 1(1), 56-60.
5. Beruniy, A. R. (2015). Ilm va falsafa. Toshkent: Sharq.
6. Beruniy, A. R. (2007). Kimyogar. Toshkent: Sharq.
7. Beruniy, A. R. (2015). Ilm va falsafa. Toshkent: Sharq.
8. Beruniy, A. R. (2004). Tahqiq ma'ruzalari. Toshkent: Fan va texnologiya.
9. Yusupov, A. (2008). Abu Rayhon Beruniyning kimyo ilmi va tarixiy o'zgarishlar. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2, 327.
10. Ismoilov, A. (2016). Abu Rayhon Beruniyning ilmiy yutuqlari. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 4, 567.
11. Ganiyeva G.M. Abdulla Avloniyning asarlarida pedagogik qarashlar. Journal of Integrated Education and Research, (2023) 2(3), 32–35. Retrieved from
12. Ганиева Г. (2022). Ёшларни юксак ғоявийлик ва миллий ғояга содиқлик, ёт мафкураларга қарши мурасасизлик руҳида тарбиялаш. Journal of Integrated Education and Research, 1(6), 2–5. Retrieved from
13. Ganieva G.M. Talaba-yoshlarda sog'lom diniy dunyoqarashni shakllantirish. Journal of Integrated Education and Research, (2023) 2(4), 116-120. Retrieved from